

Сервецький Іван Васильович,

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри національної безпеки, Міжрегіональної Академії управління персоналом, вул. Фроментівська, 2, Київ, Україна, 03039; <http://orcid.org/0000-0002-5713-8911>

ЩОДО ПОНЯТТЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇЇ СУСПІЛЬНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Анотація. У статті дана характеристика колабораційної діяльності як складової суспільно-психологічного явища добровільної, нерідко на ідейно вмотивованої співпраці з агресором у всіх сферах суспільного життя, результатом якої є підірив національної безпеки України, створення загрози державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам держави.

Здійснено аналіз та походження поняття колабораціонізм, його періоди розвитку, ідея якого зводилась до того суспільно-психологічне явище, що виникає в результаті взаємодії цивільного населення з агресорами на тимчасово окупованій території.

Вивчено зміст статті 111-2 КК України – «колабораційну» діяльність, внесеного Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність».

Аналізуючи ознаки нормативно – правові акти, встановлено, що сучасне поняття «колабораціонізм» змістовно охоплює особливі форми державної зради передбаченої ст. 111-2 КК України (військове, політичне, економічне, адміністративне, культурне, інформаційне, медійне співробітництво) громадянина України з державою-агресором або її представниками та створеними чи підтримуваними нею незаконними збройними формуваннями, яке завдало шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України.

Це доводить, що в сучасних умовах ведення повномасштабної війни з російською федерацією, колабораціонізм як суспільно – небезпечна протиправна діяльність має кримінально – правові форми, які встановив законодавець, а саме: безпосередня участь у збройному конфлікті на боці держави-агресора; публічні заклики, що спрямовані на підтримку чи безпосереднє співробітництво з державою-агресором; організація та проведення під контролем держави-агресора виборів на окупованій території, проведення будь – яких референдумів, організація та участь у проведенні інформаційних компаній, що спрямовані на забезпечення підтримки держави-агресора; добровільний вступ на посади в органах, самопроголошених чи створених державою-агресором державних утворень; передача матеріальних та нематеріальних ресурсів регулярним військам держави-агресора тощо.

Ключові слова: державна зрада, «колабораційну» діяльність.

Servetsky Ivan Vasyliovych,

Doctor of Law, Associate Professor, Head of the Department of National Security, Interregional Academy of Personnel Management, 2, Frometivska str., Kyiv, Ukraine, 03039; <http://orcid.org/0000-0002-5713-8911>

REGARDING THE CONCEPT OF COLLABORATIVE ACTIVITY AND ITS SOCIAL DANGER

Abstract. The article describes collaborative activity as a component of the socio-psychological phenomenon of voluntary, often ideologically motivated cooperation with the aggressor in all spheres of public life, the result of which is the undermining of Ukraine's national security, creating a threat to state sovereignty, territorial integrity, constitutional order and other national interests of the state. The analysis and origin of the concept of collaborationism, its periods of development, the idea of which was reduced to the socio-psychological phenomenon arising as a result of the interaction of the civilian population with the aggressors in the temporarily occupied territory, was carried out. The content of Article 111-2 of the Criminal Code of Ukraine – “collaborative” activity, introduced by the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Establishing Criminal Liability for Collaborative Activity” was studied. Analyzing the features of regulatory and legal acts, it was established that the modern concept of “collabora-

tionism” meaningfully covers special forms of treason provided for in Article 111-2 of the Criminal Code of Ukraine (military, political, economic, administrative, cultural, informational, media cooperation) of a citizen of Ukraine with the state- by the aggressor or its representatives and illegal armed formations created or supported by it, which caused damage to the state sovereignty, territorial integrity and inviolability, defense capability, state, economic or information security of Ukraine. This proves that in the modern conditions of waging a full-scale war with the Russian Federation, collaborationism as a socially dangerous illegal activity has criminal and legal forms established by the legislator, namely: direct participation in an armed conflict on the side of the aggressor state; public appeals aimed at support or direct cooperation with the aggressor state; the organization and holding of elections in the occupied territory under the control of the aggressor state, the holding of any referendums, the organization and participation in the conduct of information companies aimed at ensuring the support of the aggressor state; voluntary admission to positions in the bodies of self-proclaimed or state institutions created by the aggressor state; transfer of material and non-material resources to regular troops of the aggressor state, etc.

Key words: treason, “collaborative” activity.

Постановка проблеми: Найбільшу небезпеку для суспільства під час воєнної агресії становлять зрадники – колаборанти [1], які свідомо йдуть на співпрацю з ворогом, не дивлячись на сувору кримінальну відповідальність за їх вчинення [2].

Злочини проти основ національної безпеки на кшталт державна зрада, насильницька зміна чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади, посягання на територіальну цілісність України тощо, яка була передбачена кримінальним кодексом за загальним розумінням охоплюється поняттям «державна зрада», але враховуючи те, що на окупованих РФ територіях «колабораційна діяльність» мають розповсюдження серед працівників органів влади, працівників правоохоронних органів, громадян, які залишилися на окупованих територіях, виникла необхідність у посиленні кримінальної відповідальності як за зраду так і за «колабораційну діяльність» [3].

Такі злочини набули широкого розповсюдження після окупації Українських територій площа яких становить 133 156 кв. км (станом на 17 серпня 2022) [4].

Протягом 2022 року правоохоронними органами та спеціальними службами викрито та розпочато 3851 кримінальне провадження за ст.111-1 КК колабораційну діяльність, із них за проступки: 949 (ст.111 ч.ч.1,2), а також злочини 2902 (ст.111 ч.ч.2,3,4,5,6,7,8), а також пособництво військовій агресії ст 111-3 329 [4].

Злочини, що охоплюються ст. 111 – 1 КК України мають непоодинокі випадки заперечення війни проти України і зайняття посад в окупаційних органах влади, законодавець виділив ці злочини в окрему статтю, очевидно, бажаючи спростити юридичну кваліфікацію злочинних діянь, пришвидшити їх розслідування і судовий розгляд та притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемами вдосконалення чинного кримінального законодавства щодо відповідальності за державну зраду були предметом досліджень О.Ф. Бантишева, С.Г. Гордієнка, В.К. Грищука, Н.О. Гурової, О.П. Дзьобаня, С.В. Дьякова, І.В. Діордіци, О.О. Дудорова, О.І. Звонарьова, А.Б. Качинського, В.С. Картавцева, О.О.Климчука, М.І.Мельника, В.О.Навроцького, Г.В. Новицького, В.Г. Пилипчука, О.С. Сотули, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.П. Тихого, М.І. Фрис П.Л, Шлапаченко В.М, та інших вчених.

Метою дослідження є: розкриття сутності та змісту кримінальної відповідальності за «колабораційну діяльність» в період введення воєнного стану та її суспільна небезпека.

Основні результати дослідження. Колаборант – це особа [6] людина, яка проживає на певній території є носієм позитивних і негативних характеристик, які характеризують її як особистість [7] Колабораціоніст – (франц. collaborationniste, від collaboration співробітництво) – зрадник своєї батьківщини, що співробітничав з фашиським загарбниками у країнах окупованих гітлерівською Німеччиною під час 2 – ї світової війни [8]

«Колабораціонізм» політичного лексикону з такими значеннями: у широкому сенсі – співпраця населення або громадян держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників і участь у переслідуванні патріотів країни, громадянином якої є колаборант.

У вузькому змісті – співробітництво французів із німецькою владою у період окупації Франції у ході Другої світової війни; проте загальновідома не лише добровільна співпраця французів, – але і данців, норвежців, татар, білорусів, українців, росіян та інших народів – з німцями за умов окупації останніми їхніх країн [9]. Дуже проблематичним є питання притягнення

до кримінальної відповідальності громадян України за участь у псевдо референдумі, [10] що організує окупаційна влада. Адже участь у таких референдумах по суті і є класичним колаборанством.

Зраджувати, тобто діяти підступно, віроломно стосовно до кого -, чого-небудь [11, с. 384].

На думку А. Віценко «колабораційну діяльність» (ст. 111-1 КК України), кримінальні правопорушення діляться на такі групи:

- кримінальні проступки;
- нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі злочини [12].

Це повністю кореспондується зі ст. 12 КК України де кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини. Кримінальним проступком є передбачене КК України (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі. Злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі [2].

До кримінальних проступків закон відповідно до (ч.ч. 1, 2, ст. 111-1 КК України) [2] відносить, а саме: **публічні – від лат. publicus – суспільний** той, що, відбувається у присутності публіки, слухачів; [13] прилюдний **заперечення** здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України, **публічні заклики** до підтримки рішень і дій держави-агресора, збройних формувань, окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з ними, невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території, **добровільне** зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території [3]. За це встановлено відповідальність у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років з можливою конфіскацією майна. За вчинення кримінальних проступків не застосовується покарання у вигляді позбавлення волі, а досудове розслідування здійснюється в особливому, спрощеному порядку [14].

До злочинів закон відповідно до злочини (ч.ч. 3, 4, 5,6, 7, 8 ст. 111 -1 КК України) [2] відносить: здійснення громадянином України **пропаганди** – [лат. propaganda – те, що підлягає розповсюдженню] – діяльність, спрямована на

поширення і роз'яснення політичних, філософських, наукових ідей, учень і поглядів, знань цінностей тощо з метою формування певного світогляду, уявлень та впливу на поведінку людей [13] у закладах освіти, дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти, передання матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у т. ч. окупаційною адміністрацією держави-агресора, добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у т. ч. в окупаційній адміністрації держави-агресора [3], добровільне обрання до таких органів, участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території, публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території, організація та проведення заходів політичного характеру (з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо), здійснення інформаційної діяльності (створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації) у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, активна участь у таких заходах (проста присутність на заході не є злочином), організація та проведення заходів політичного характеру (з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо), здійснення інформаційної діяльності (створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації) у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, активна участь у таких заходах (проста присутність на заході не є злочином тощо)[2].

Війна є чи не найкращим каталізатором для виявлення проблем у суспільстві та, відповідно,

прогалин у законодавстві, що потребують швидкого й ефективного реагування з боку законодавчої влади.

Стаття 111-1 КК України містить 8 частин, кожна з яких – по декілька складів кримінальних правопорушень, а також примітку. Змістовно криміналізовані діяння, що є проявом колабораційної діяльності, подібні до діянь, які слід вважати державною зрадою [2] відповідно до ст. 111 КК України.

Однією з розмежувальних ознак цих складів є період учинення діяння – до окупації території це державна зрада, а після окупації (колабораціонізм). Водночас цю ознаку не можна вважати універсальною, тобто застосовною до всіх випадків.

Проблема колабораціонізму, тобто співпраці населення держави з ворогом в інтересах ворога-загарбника на шкоду самій державі чи її союзників, не є новою.

До початку повномасштабної російсько-української війни колабораціонізм як такий не був криміналізований в Україні, хоча гостра потреба постала ще в 2014 році, коли РФ стала загарбником на частині української державної території.

Однак уже зараз ст. 111-1 КК України активно застосовується органами досудового розслідування та, а тому актуальним є роз'яснення її змісту для пересічної особи, яка може стати суб'єктом цього правопорушення [15].

Слушною є пропозиції А. Віценко та В. Ганжело детально розглянути у логічній послідовності кожну із зазначених частин статті 111-1 КК України з відповідними доповненнями та власними коментарями [12, 15],

Частина 1 статті 111-1 КК України

У вказаній частині статті передбачена низка самостійних складів правопорушень, а саме:

1) публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України;

2) публічне заперечення громадянином України встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України;

3) публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора;

4) публічні заклики громадянином України до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора;

5) публічні заклики громадянином України до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України.

Кожне з перелічених вище діянь є альтернативним, тобто вчинення одного з них слугує підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 111-1 КК України [2].

Зауважимо: такою особою (суб'єктом кримінального правопорушення) є лише громадянин України [16]. Окрім цього, з суб'єктивної сторони дії особи мають бути лише умисними, тобто остання усвідомлює суспільно-небезпечний характер свого діяння та бажає його вчинення.

Ознака публічності діяння (публічні заклики чи заперечення) розкрита в п. 1 примітки до ст. 111-1 КК України, де зазначено, що публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема в мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації. Якщо брати до уваги практику застосування ст. 110 КК України [2], то для публічності закликів або заперечень важлива їх масовість, яку встановлюють окремо в кожному випадку з огляду на місце, час, спосіб закликів (заперечень) та коло адресатів, які сприйняли чи могли сприйняти їх. Тобто якщо вдома на кухні ви висловите своїй дружині/чоловіку позицію щодо відсутності збройної агресії РФ, то це буде аморально, але не протиправно.

Під тимчасово окупованою територією варто розуміти будь-яку територію, що окупована державою-агресором (як опісля 24.02.2022, так і до цього) [3].

При цьому здійснення публічних заперечень щодо окупації цієї території до 15.03.2022 не розглядатимуть як колабораційну діяльність, оскільки такі норми КК України не мають зворотної сили.

Під державою-агресором варто розуміти російську федерацію, що відповідає постанові ВР України від 27.01.2015 р. № 129-VIII, [17].

Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022, [18] затвердженому Законом України від 24.02.2022 р. № 2102-IX [19], а також нещодавньому рішення Міжнародного Суду ООН від 16.03.2022 р. [20].

Під збройною агресією варто розуміти застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України. Які дії є актами збройної агресії, визначено ст. 1 Закону України від 05.10.2000 р. № 2020-III. [21].

Під окупаційною адміністрацією відповідно до Закону України від 18.01.2018 р. № 2268-VIII [22]¹ варто розуміти державні органи та структури, функціонально відповідальні за

управління тимчасово окупованими територіями України, і підконтрольні російській федерації самопроголошені органи, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

Усі правопорушення за ч. 1 ст. 111-1 КК України проступками, за вчинення яких передбачено відповідальність у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років. Такий тривалий строк є винятковим для цього виду санкції відповідно до ч. 1 ст. 55 КК України. [2].

Частина 2 статті 111-1 КК України

У вказаній частині статті криміналізовано добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у т. ч. в окупаційній адміністрації держави-агресора.

Першою ознакою є добровільність – тобто особа за власною волею, без примусу до здійснення цього обійняла посаду в органах влади, створених, умовно кажучи, окупантом.

Другою ознакою є *характер зайнятої посади, яка обов'язково має бути некерівною*, – тобто це лінійний працівник, позбавлений організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків.

З огляду на положення постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 5: [23].

– організаційно-розпорядчі обов'язки – це обов'язки зі здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності [24];

– адміністративно-господарські обов'язки – це обов'язки з управління чи розпорядження державним, колективним або приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо).

Третьою ознакою є *зайняття посади лише на тимчасово окупованій території*.

У разі якщо особа добровільно займає в незаконних органах влади керівну посаду або ж обіймає посаду в незаконних правоохоронних чи судових органах, її дії будуть кваліфіковані за іншими частинами цієї статті, а саме ч. 5 та ч. 7 ст. 111-1 КК України відповідно [2].

За вчинення діяння, передбаченого ч. 2 ст. 111-1 КК України, що також є **проступком**,

наставатиме відповідальність у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років із конфіскацією майна або без такої [2].

Частина 3 статті 111-1 КК України

У вказаній частині статті передбачено два альтернативних склади правопорушення, а саме:

1) здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, установленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України.;

2) дії громадян України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти.

Метою ч. 3 ст. 111-1 КК України є запобігання поширенню у закладах освіти пропагандистської антиукраїнської політики, що є одним з основних заходів боротьби РФ з українською державністю. Суб'єктом цього злочину є лише громадянин України [2].

Водночас варто розмежовувати здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України (ч. 3 ст. 111-1 КК України) з безпосередньо публічними закликами до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту (**ст. 436 КК України**) [2].

Хоча межа між цими правопорушеннями тонка, однак вона є. Якщо перше діяння переважно спрямоване на схвалення дій агресора, їх виправдання та зменшення спротиву серед молодого покоління, то друге – на безпосереднє залучення осіб до ведення війни.

За вчинення діяння, передбаченого ч. 3 ст. 111-1 КК України, наставатиме відповідальність у вигляді виправних робіт на строк до 2 років або арешту на строк до 6 місяців, або позбавлення волі на строк до 3 років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років. Таким чином, будь-яке із діянь за ч. 3 ст. 111-1 КК України є нетяжким злочиним [2].

Частина 4 статті 111-1 КК України

У цій частині криміналізовано декілька складів правопорушень, а саме:

1) передання матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора;

2) провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у т. ч. окупаційною адміністрацією держави-агресора.

Кожне із цих діянь може бути вчинено будь-якою особою *незалежно* від громадянства, а також незалежно від місця вчинення (на тимчасово окупованій території чи ні).

Для застосування понять збройне та воєнізоване формування можна використовувати примітку до ст. 260 КК України, зокрема [2].

– під збройними формуваннями варто розуміти воєнізовані групи, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю;

– під воєнізованими формуваннями – формування, які мають організаційну структуру військового типу, а саме: єдиноначальність, підпорядкованість та дисципліну, і в яких проводиться військова або стройова чи фізична підготовка.

Такі формування мають бути або незаконно створеними на тимчасово окупованій території, або ж формуваннями держави-агресора.

Щодо другого виду діяння слід зазначити: відповідно до ст. 3 Господарського кодексу України господарською діяльністю є діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Тобто це може бути будь-яке виконання робіт, надання послуг чи постачання товару незаконним органам влади, створеним на тимчасово окупованій території, або державі-агресору, якою є російська федерація [24].

При цьому, на нашу думку, під державою-агресором слід розуміти лише російську федерацію як державу (її органи влади), не беручи до уваги юридичні особи (їх філії, представництва), засновником (учасником, акціонером) або бенефіціаром яких є остання. Оскільки відповідно до Закону України від 03.03.2022 р. № 2116-IX [25] російська федерація та вказані вище юридичні особи (резиденти) термінологічно розмежовані.

За провадження господарської діяльності із забороненими суб'єктами нестиме відповідальність особа, яка діяла від імені суб'єкта господарювання на час проведення переговорів чи укладення договору тощо (зазвичай – керівник підприємства). Пособниками в учиненні цього злочину можуть бути й інші працівники, які надавали матеріальну чи інформаційну підтримку.

За вчинення діяння, передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК України, наставатиме відповідальність у вигляді штрафу до 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк від 3 до 5 років. Обов'язковими додатковими покараннями є позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років та конфіскація майна. Указаний злочин є нетяжким [2].

Частина 5 статті 111-1 КК України

У вказаній частині статті передбачено чотири альтернативні склади правопорушення, а саме:

1) добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у т. ч. в окупаційній адміністрації держави-агресора,

2) добровільне обрання до таких органів;

3) участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території;

4) публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території.

Суб'єктом злочину є громадянин України. Перший вид діяння суміжний з описаним у ч. 2 ст. 111-1 КК України. Єдиною істотною відмінністю є *зайняття особою* керівник державної служби в державному органі (далі – керівник державної служби) – посадова особа, яка займає вищу посаду державної служби в державному органі, до посадових обов'язків якої належить здійснення повноважень з питань державної служби та організації роботи інших працівників у цьому органі,² що пов'язана з виконанням адміністративно-господарських або організаційно-розпорядчих функцій [26].

Добровільне обрання до органів влади, створених на тимчасово окупованій території, у т. ч. в окупаційній адміністрації держави-агресора, може відбуватись як у прямий спосіб (шляхом голосування населення), так і в непрямий (обрання певним органом).

Важливим і для першого виду діяння, і для другого є їх учинення на тимчасово окупованій території України. Це має значення і для третьої форми – участі в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території. При цьому публічні заклики можуть бути вчинені й за межами тимчасово окупованої території.

За вчинення діяння, передбаченого ч. 5 ст. 111-1 КК України, наставатиме відповідаль-

ність у вигляді позбавлення волі на строк від 5 до 10 років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років та з конфіскацією майна або без такої. Цей злочин є особливо тяжким [2].

Частина 6 статті 111-1 КК України

У цій частині декілька самостійних складів правопорушень, а саме:

1) організація та проведення заходів політичного характеру (з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо);

2) здійснення інформаційної діяльності (створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації) у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України;

3) активна участь у таких заходах (проста присутність на заході не є злочином).

Суб'єктом кожного із цих злочинних діянь є будь-яка особа незалежно від громадянства. Важливим для кваліфікації за цією частиною є *відсутність ознак державної зради*. Оскільки склад цього злочину є дуже подібним до державної зради, то під час кваліфікації відповідного діяння передусім варто з'ясувати наявність ознак державної зради, зокрема:

- громадянство України [16],
- інформаційний чи фізичний перехід на бік ворога,
- шпигунство,
- надання іноземній державі чи організації допомоги в проведенні підіривної діяльності проти України.

Так, державним зрадником може бути лише громадянин України, тоді як колаборантом за певними складами правопорушень – й інші особи. Колабораційна діяльність учиняється лише відносно держави-агресора, тоді як державна зрада – відносно будь-якої іноземної держави.

За вчинення діяння, передбаченого ч. 6 ст. 111-1 КК України, наставатиме відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від 5 до 10 років із позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років. Необов'язковим додатковим покаранням є конфіскація майна особи. Цей злочин є особливо тяжким [2].

Частина 7 статті 111-1 КК України

У вказаній частині статті передбачені чотири альтернативні склади правопорушення, а саме:

1) добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території;

2) добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території;

3) добровільна участь громадянина України у збройних формуваннях держави-агресора;

4) надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України й інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися для захисту незалежності, суверенітету й територіальної цілісності України.

Суб'єктом злочину є громадянин України.

Перший вид діяння є суміжним із діяннями, передбаченими ч. 2 і ч. 5 ст. 111-1 КК України. При цьому, вважаємо, якщо особа обіймає посаду в незаконних судових або правоохоронних органах, безпосередньо пов'язану з виконанням функцій цих органів – здійснення правосуддя або правоохоронної діяльності, то дії такої особи слід кваліфікувати за ч. 7 ст. 111-1 КК України. В іншому випадку – за ч. 2 ст. 111-1 КК України (наприклад, особа є прибиральницею в незаконно створеному суді) [2].

Другий вид діяння (добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території) є суміжним із діянням, передбаченим ч. ч. 1, 2 ст. 260 КК України (участь у діяльності не передбачених законом воєнізованих / збройних формувань). Пропонуємо розмежовувати їх за *територією вчинення*. Якщо особа добровільно бере участь у такому формуванні на тимчасово окупованій території, тоді слід кваліфікувати за ст. 111-1 КК України. В іншому випадку – за ст. 260 КК України. При цьому важливою ознакою є *добровільність участі*.

Четверта форма діяння за ч. 7 ст. 111-1 КК України передбачає широкий спектр дій, а тому може включати і діяння, передбачені попередніми частинами (скажімо, збір і надання інформації), що може створювати проблеми у кваліфікації. Своєю чергою, для цієї форми діяння є важливим спрямованість на надання допомоги у веденні саме бойових дій [2].

За вчинення діяння, передбаченого ч. 7 ст. 111-1 КК України, наставатиме відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк від 12 до 15 років із позбавленням права обіймати певні

посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років та з конфіскацією майна або без такої. Цей злочин є особливо тяжким [2].

Частина 8 статті 111-1 КК України

У формулюванні цієї частини зроблено помилку в нормотворчій техніці. Оскільки законодавець неправильно визначив кваліфікований склад злочину, покликавшись не на діяння, передбачені ч. ч. 5–7 статті, що призвели до загибелі людей або тяжких наслідків, а на осіб, які зазначені у ч. ч. 5–7 статті. Таким чином, згідно із ч. 8 ст. 111-1 КК України може бути притягнуто особу за вчинення будь-яких дій, що призвели до загибелі людей або тяжких наслідків. З огляду на це дана частина не може бути застосована, доки в неї не будуть внесені відповідні зміни. При цьому в разі, якщо дії, передбачені у ст. 111-1 КК України, призвели до загибелі людини або настання тяжких наслідків, такі наслідки мають бути кваліфіковані окремо (тобто за сукупністю) [2].

Принагідно зауважимо: для тлумачення окремих конструкцій, застосованих законодавцем у цій статті, суттєве значення матиме судова практика. Водночас сподіваймося на якомога меншу кількість випадків, що слугуватимуть підставою для створення цієї судової практики за ст. 111-1 КК України.

Висновок. Отже, «колабораціонізм – співробітництво з ворогом, сприяння у здійсненні агресивних дій, розгортанні збройного конфлікту проти України, надання ворогу допомоги під час підготовки та проведення агресії, при розгортанні збройного конфлікту»; «співробітництво з ворогом – будь-яка участь, вчинення спільних з ворогом дій, що направлені на нанесення шкоди суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України»; «сприяння у здійсненні агресивних дій, розгортанні збройного конфлікту проти України – діяльність з метою полегшити, допомогти, підтримати ворога при здійсненні дій, що направлені на нанесення шкоди суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України»;

«Колаборант – особа, яка співпрацювала чи співпрацює з ворогом, який здійсненні воєнну агресію проти України, сприяла чи сприяє у здійсненні такої агресії; надавала або надає ворогу допомогу під час підготовки та проведення воєнного стану.

Кримінальна відповідальність за ст.ст. 111-1 ч. 1, 2 КК України наступає за колаборацтво як вчинення кримінального проступку, також цією ст.ст. 111-1 ч. 3-8 КК України наступає як вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину.

Крім того, законодавством виключається кримінальна відповідальність, якщо такі дії вчинені особою відносно якою вчинялись або застосовувались наступні незаконні дії, а саме:

- 1) за наслідком застосування фізичного примусу до особи або членів її родини, що підтверджується належними доказами;
- 2) у зв'язку з погрозою вбивством або застосуванням насильства, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення таких погроз та при наявності належних доказів;
- 3) з метою усунення загрожуючої небезпеки, якщо вона в цій обстановці не могла бути усунена іншими засобами і якщо заподіяна шкода є рівнозначною або менш значною, ніж шкода відвернена (крайня необхідність), що підтверджено належними доказами» тощо.
- 4) інші відкриті та таємні дії відносно особи та його близьких тощо.

Тому, на нашу думку, необхідно чітко визначити поняття суб'єкт злочину, його протиправність діянь та інші обставини, що можуть призвести до маніпулювання відповідними положеннями недосконалого законодавчого акта та створять умови для зловживання судами під час винесення вироків.

Таким чином, співпраця з окупантом повинна отримати відповідну правову оцінку, а особи, які вчинили такі злочини повинні понести кримінальну відповідальність за колаборація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність. Закон України від 3 березня 2022 р. Відомості Верховної Ради України, 2001 р., № 25-26, Ст. 131:
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.
3. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованих територіях України. Закон України від 15 квітня 2014, Відомості Верховної Ради, 2014, № 26, Ст. 892.

4. Головні цифри війни: 10 000 тривоги, втрати на \$12 трлн і ...biz.liga.net > ekonomika > all > article > 155-geroev-30-mlrd-grn-donatov.
5. Про роботу органів прокуратури. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування · Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Статистика – Офіс Генерального прокурора. 2022. new.gp.gov.ua > posts > statistika.
6. Клонингер, Сьюзен К. Теория личности : Познание человека / Сьюзен Клонингер; [Пер. с англ. А. Смирнов]. – 3. изд. – М. [и др.] : Питер, 2003 (ГП Техн. кн.). – 718 с.
7. . Василь Голован. Хто такі колаборанти? – LiveJournal. goutsoullac.livejournal.com > .
8. *Словник іншомовних слів.* / За ред. О. Мельничука. К.: УРЕ, 1975. – 775 с.
9. Вікіпедія. Колабораціонізм (від fr.collaboration «співробітництво»).uk.wikipedia.org > wiki > .
10. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 28.01.2021); Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення 28.01.2021); Закон України «Про всеукраїнський референдум» // Відомості Верховної Ради України (ВВР) № 1135-IX. – URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text> (дата звернення 28.01.2021) 73 Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи: пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. – Вид. 2-е, випр. і доповн. – К., 2009. – 500 с. Керівні принципи для конституційних референдумів на національному рівні (CDL-INF(2001)10). Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи: пер. з англ. / за ред. Ю. Ключковського. – Вид. 2-е, випр. і доповн. 76 – К., 2009. – 262-267 с. URL: <https://www.venice.coe.int/files/CDL-elecopinions-UKR.pdf> (дата звернення 28.04.2021).
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Г. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
12. Віценко А. Геть колаборантів! Відповідальність за зраду. URL: yur-gazeta.com > get-kolaborantiv-vidprovidalnist-za-zradu-ukrayini. 26 квіт. 2022 р.
13. Словник іншомовних слів. 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. 768 с.
14. Кримінальний процес: підручник: Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х. : Право, 2013. – 824 с.
15. *Вікторія Ганзелю.* Як не стати колаборантом?, юристка ЮФ «Правовий Альянс» Юрист і Закон № 13, 07 квітня 2022.
16. «Про громадянство України» Закон України «в редакції від 18 січня 2001 (Відомості Верховної Ради, 2001, N 13, Ст. 65).
17. Про Звернення Верховної Ради України до Організації Об'єднаних Націй, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором. Постанові Верховної Ради України від 27.01.2015 р. Відомості Верховної Ради, 2015, № 10, Ст. 68.
18. Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 64/2022,
19. Про затвердження Указу Президента України «про введення воєнного стану в Україні» Закон України, від 24 лютого 2022 р.
20. Рішенню Міжнародного Суду від 16 бер. 2022 р. «Російська Федерація повинна, в очікуванні остаточного рішення у справі, призупинити військові дії, які розпочалися 24 лютого 2022. www.eurointegration.com.ua > news > 2022/03/16.
21. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії. Закон України від 5 жовтня 2000, Відомості Верховної Ради України, 2000, № 48, Ст. 409.
22. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях. Закону України від 18.січня 2018, Відомості Верховної Ради, № 10, Ст. 54.
23. Про судову практику у справах про хабарництво Постанови Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 5
24. Господарський кодекс України. Відомості Верховної Ради України, 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, Ст. 144).
25. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів. Закон України від 03.03.2022 р. № 2116-IX
26. Про державну службу. Закон України, від 10 грудня 2015, Відомості Верховної Ради, 2016, № 4, Ст. 43.

REFERENCES:

1. On making changes to some legislative acts of Ukraine regarding the establishment of criminal liability for collaborative activities. Law of Ukraine dated March 3, 2022. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2001, No. 25-26, Art. 131:
2. Criminal Code of Ukraine dated 04/05/2001 No. 2341-III / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2001, No. 25-26, Article 131.
3. On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territories of Ukraine. Law of Ukraine dated April 15, 2014, Bulletin of the Verkhovna Rada, 2014, No. 26, Art. 892.

4. The main figures of the war: 10,000 alarms, losses of \$12 trillion and ...biz.liga.net > ekonomika > all > article > 155-geroev-30-mlrd-grn-donatov.
5. About the work of the prosecutor's office. About registered criminal offenses and the results of their pretrial investigation • About persons who have committed criminal offenses. Statistics – Office of the Prosecutor General. 2022. new.gp.gov.ua > posts > statistics.
6. Cloninger, Susan K. Theory of personality: Knowing a person / Susan Cloninger; [Trans. with English A. Smirnov]. – 3. ed. – M. [and others]: Peter, 2003 (GP Techn. kn.). – 718 p.
7. Vasyly Golovan. Who are collaborators? – LiveJournal. goutsoullac.livejournal.com > .
8. Dictionary of foreign words. / Under the editorship O. Melnychuk. K.: URE, 1975. – 775 p.
9. Wikipedia. Collaborationism (from the French collaboration «collaboration»).uk.wikipedia.org > wiki > .
10. Universal Declaration of Human Rights. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (date of application 28.01.2021); International Covenant on Civil and Political Rights. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (date of application 01.28.2021); The Law of Ukraine «On the All-Ukrainian Referendum» // Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR) No. 1135-IX. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text> (date of application 28.01.2021) 73 European democratic developments in the field of electoral law: Materials of the Venice Commission, Parliamentary Assembly, Committee of Ministers, Congress of local and regional authorities of the Council of Europe: trans. from English / edited by Yu. Klyuchkovskiy. – Kind. 2nd, ex. and additional – K., 2009. – 500 p. Guidelines for Constitutional Referendums at the National Level (CDL-INF(2001)10). European democratic development in the field of electoral law: Materials of the Venice Commission, Parliamentary Assembly, Committee of Ministers, Congress of local and regional authorities of the Council of Europe: trans. from English / under the editorship Yu. Klyuchkovskiy. – Kind. 2nd, ex. and additional 76 – K., 2009. – pp. 262-267. URL: <https://www.venice.coe.int/files/CDL-elecopinions-UKR.pdf> (access date 04/28/2021).
11. A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language / [comp. and heads ed. V.G. Bussel]. – K.; Irpin: VTF «Perun», 2003. – 1440 p.
12. Vitsenko A. Away with collaborators! Responsibility for treason. yur-gazeta.com > get-kolaborantiv-vidpovidalnist-za-zradu-ukrayini. April 26 2022.
13. Dictionary of foreign words. 23,000 words and terminological phrases / Compilation. L.O. Pustovit et al. – K.: Dovira, 2000. 768 p.
14. Criminal process: textbook: Yu. M. Groshevy, V. Ya. Tatsii, A. R. Tumanyants, etc.; under the editorship V. Ya. Tatsia, Yu. M. Groshevoy, O. V. Kaplinoi, O. G. Shilo. Kh.: Pravo, 2013. – 824 p.
15. Victoria Gangelo. How not to become a collaborator?, a lawyer at the Law Firm «Pravovy Alyans» Lawyer and Law No. 13, April 7, 2022.
16. «On the Citizenship of Ukraine «Law of Ukraine» in the edition of January 18, 2001 (Vedomosti Verkhovnoy Rada, 2001, N 13, Article 65.
17. On the Appeal of the Verkhovna Rada of Ukraine to the United Nations, the European Parliament, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the NATO Parliamentary Assembly, the OSCE Parliamentary Assembly, the GUAM Parliamentary Assembly, and the national parliaments of the countries of the world on the recognition of the Russian Federation as an aggressor state. Resolutions of the Verkhovna Rada of Ukraine dated January 27, 2015. Bulletin of the Verkhovna Rada, 2015, No. 10, Article 68.
18. Decree of the President of Ukraine «On the introduction of martial law in the.
19. On the approval of the Decree of the President of Ukraine «On the introduction of martial law in Ukraine» Law of Ukraine, dated February 24, 2022.
20. The decision of the International Court of Justice dated March 16 2022. • «The Russian Federation should, pending the final decision in the case, suspend military operations that began on February 24, 2022. www.euointegration.com.ua > news > 2022/03/16.
21. On state social standards and state social guarantees. Law of Ukraine dated October 5, 2000, Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2000, No. 48, Article 409.
22. On the peculiarities of state policy to ensure the state sovereignty of Ukraine in the temporarily occupied territories in the Donetsk and Luhansk regions. Law of Ukraine dated 18. January 2018, Bulletin of the Verkhovna Rada, No. 10, Article 54.
23. Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine dated April 26, 2002, No. 5 on judicial practice in bribery cases
24. Economic Code of Ukraine. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2003, No. 18, Nos. 19-20, Nos. 21-22, Art. 144)
25. On the main principles of forced seizure in Ukraine of objects of property rights of the Russian Federation and its residents. Law of Ukraine dated 03.03.2022 No. 2116-IX
26. On civil service. Law of Ukraine, dated December 10, 2015, Bulletin of the Verkhovna Rada, 2016, No. 4, Article 43.